

Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (трети състав)

10 септември 2015 година *

„Преюдициално запитване — Социална политика — Директива 2003/88/ЕО — Защита на безопасността и здравето на работниците — Организация на работното време — Член 2, точка 1 — Понятието „работно време“ — Работници, които нямат фиксирано или обичайно работно място — Време за придвижване от мястото на живеене на работниците до първия клиент и от последния клиент до мястото на живеене на работниците“

По дело C-266/14

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от националния съд (Audiencia Nacional, Испания) с акт от 22 май 2014 г., постъпил в Съда на 2 юни 2014 г., в рамките на производство по дело

Federación de Servicios Privados del sindicato Comisiones obreras (CC.OO.)

срещу

Tyco Integrated Security SL,

Tyco Integrated Fire & Security Corporation Servicios SA,

СЪДЪТ (трети състав),

състоящ се от: М. Pešič, председател на състава, А. Ó Caoimh (докладчик), С. Toader, Е. Jarašiūnas и С. G. Fernlund, съдии,

генерален адвокат: Y. Bot,

секретар: М. Ferreira, главен администратор,

предвид изложеното в писмената фаза на производството и в съдебното заседание от 22 април 2015 г.,

като има предвид становищата, представени:

- за Federación de Servicios Privados del sindicato Comisiones obreras (CC.OO.), от Е. Lillo Pérez и F. Gualda Alcalá, abogados,
- за Tyco Integrated Security SL и Tyco Integrated Fire & Security Corporation Servicios SA, от J. Martínez Pérez de Espinosa, abogado,
- за испанското правителство, от М. J. García-Valdecasas Dorrego, в качеството на представител,

* Език на производството: испански.

- за чешкото правителство, от M. Smolek, в качеството на представител,
- за италианското правителство, от G. Palmieri, в качеството на представител, подпомагана от F. Varrone, avvocato dello Stato,
- за правителството на Обединеното кралство, от L. Christie и L. Barfoot, в качеството на представители, подпомагани от S. Lee, Q.C, и G. Facenna, Barrister-at-Law,
- за Европейската комисия, от M. van Beek и N. Ruiz García, в качеството на представители,

след като изслуша заключението на генералния адвокат, представено в съдебното заседание от 11 юни 2015 г.,

постанови настоящото

Решение

- 1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на член 2, точка 1 от Директива 2003/88/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 4 ноември 2003 година относно някои аспекти на организацията на работното време (ОВ L 299, стр. 9; Специално издание на български език, 2007 г., глава 5, том 7, стр. 3).
- 2 Запитването е отправено в рамките на спор между Federación de Servicios Privados del sindicato Comisiones Obreras (CC.OO.), от една страна, и Tyco Integrated Security SL и Tyco Integrated Fire & Security Corporation Servicios SA (наричани по-нататък заедно „Тусо“), от друга страна, във връзка с отказа на последните да признаят за „работно време“ по смисъла на член 2, точка 1 от посочената директива времето, което работниците им ежедневно прекарват в придвижване от мястото, където живеят, до определените от техния работодател първи клиент и от последния им клиент до дома си (наричано по-нататък „време за придвижване място на живеене—клиенти“).

Правна уредба

Правото на Съюза

- 3 Съгласно съображение 4 от Директива 2003/88:

„Подобряването на безопасността, хигиената и здравето на работниците при работа е цел, която не следва да бъде подчинена само на икономически съображения“.

- 4 Член 1 от тази директива гласи:

„1. Настоящата директива определя минималните изисквания за безопасност и здраве при организацията на работното време.

2. Настоящата директива се прилага по отношение на:

- a) минималната продължителност на междудневната почивка, междуседмичната почивка и годишния отпуск, на почивките в работно време и максималната продължителност на седмично работно време; и
- b) някои аспекти на нощния труд, работата на смени и режима на работа.

3. Настоящата директива се прилага за всички сектори на дейност, както обществени, така и частни, по смисъла на член 2 от Директива 89/391/ЕИО [на Съвета от 12 юни 1989 година за въвеждане на мерки за насърчаване подобряването на безопасността и здравето на работниците на работното място (ОВ L 183, стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 5, том 2, стр. 88)], без да се засягат разпоредбите на членове 14, 17, 18 и 19 от настоящата директива.

[...]

4. Разпоредбите на Директива 89/391/[...] са напълно приложими към въпросите, посочени в параграф 2, без да се засягат съдържащите се в настоящата директива по-строги и/или специфични разпоредби“.

- 5 Член 2 от посочената директива, озаглавен „Определения“, предвижда в точки 1 и 2:

„По смисъла на настоящата директива се прилагат следните определения:

1. „работно време“ означава всеки период, през който работникът [е на работа,] на разположение на работодателя и изпълнява своята дейност или задължения, в съответствие с националното законодателство и/или практика;

2. „почивка“ означава всеки период, който не е работно време“.

- 6 Член 3 от същата директива, озаглавен „Междудневна почивка“, има следното съдържание:

„Държавите членки предприемат необходимите мерки, за да гарантират, че всеки работник има право на минимална продължителност на междудневна почивка от 11 последователни часа за всеки период от 24 часа“.

Испанското право

- 7 Член 34 от Статута на работниците в редакцията му, произтичаща от Кралски законодателен указ 1/1995 за одобрение на преработения текст на Закона за статута на работниците (Real Decreto Legislativo 1/1995 por el que se aprueba el texto refundido de la Ley del Estatuto de los Trabajadores) от 24 март 1995 г. (BOE, бр. 75 от 29 март 1995 г., стр. 9654), предвижда в параграфи 1, 3 и 5:

„1. Продължителността на работния ден се уговаря в колективните трудови договори или в индивидуални трудови договори.

Максималната продължителност при нормално работно време е четиридесет часа ефективна работа седмично, изчислени на средногодишна база.

[...]

3. От края на работния ден до началото на следващия работен ден трябва да има най-малко дванадесет часа.

Нормалните часове ефективен труд не могат да надвишават девет часа дневно, освен ако колективен трудов договор или, при липсата на такъв — споразумение, сключено между предприятието и представителите на работниците, предвижда друго разпределение на дневното работно време, но винаги при спазване на междудневната почивка.

[...]

5. Работното време се изчислява по такъв начин, че както в началото, така и в края на работния ден работникът да се намира на работното си място“.

Спорът по главното производство и преюдициалният въпрос

- 8 Тусо извършва в по-голямата част от испанските провинции дейност по инсталация и поддръжка на системи за сигурност, позволяващи алармирането за прониквания и превенцията на взломни кражби.
- 9 През 2011 г. Тусо закрива офисите си в провинциите (наричани по-нататък „регионални офиси“) и зачислява всичките си служители към централния офис в Мадрид (Испания).
- 10 Наетите от Тусо техници инсталират и поддържат в работещо състояние оборудването за охрана в жилища, индустриални и търговски обекти в териториалната зона, към която са зачислени и която обхваща цялата провинция или част от нея, където работят, а понякога и няколко провинции.
- 11 Тези работници разполагат със служебен автомобил, с който ежедневно се придвижват от мястото, където живеят, до обектите, на които трябва да извършват действия по инсталиране или поддръжка на системите за сигурност. Те използват този автомобил, за да се приберат по домовете си след приключване на работния ден.
- 12 Според запитващата юрисдикция разстоянието от местата, където живеят посочените работници, до мястото, където трябва да извършат дадена операция, може да варира значително и понякога да надхвърли 100 километра. Тя дава пример, в който поради натовареността на движението времето за придвижване място на живеене—клиенти е траело три часа.
- 13 Същите работници трябва освен това веднъж или няколко пъти в седмицата да отиват до помещенията на някоя близка до дома им логистична транспортна агенция, откъдето да вземат оборудване, както и материалите и частите, необходими за осъществяване на работните им дейности.
- 14 За изпълнение на задачите си разглежданите в главното производство работници разполагат с мобилен телефон, който им дава възможност от разстояние да осъществяват комуникации с централния офис в Мадрид. Инсталирано на телефона им приложение позволява на работниците да получават ежедневно, в навечерието на работния си ден, пътен лист с различните обекти, които трябва да посетят през работния ден в рамките на териториалната зона, в която работят, както и часовете, в които трябва да посетят отделните клиенти. Посредством друго приложение същите работници попълват данните за осъществяваните работни дейности и ги изпращат на Тусо, за да бъдат регистрирани настъпилите инциденти и извършените дейности.
- 15 Запитващата юрисдикция посочва, че Тусо не отчита като работно време придвижването място на живеене—клиенти, като по този начин го счита за почивка.
- 16 Според тази юрисдикция Тусо изчислява работния ден в зависимост от времето, изтекло от пристигането на неговите работници на обекта на първия клиент за деня до момента, в който тези работници напуснат обекта на последния клиент, като се взема предвид единствено времето на извършването на обектите дейност и междинните придвижвания между клиентите. Преди закриването на регионалните офиси Тусо обаче е отчитало началото на работния ден на

своите работници от момента, в който те се явят в неговите помещения, за да вземат предоставеното на разположение превозно средство и да получат списъка с клиентите, които трябва да посетят, и пътният лист, до часа на завръщането им вечерта в предприятието, за да оставят там превозното средство.

- 17 Посочената юрисдикция счита, че в Директива 2003/88 понятията за работно време и почивка са взаимноизключващи се и че следователно в нея не се допускат междинни положения. Тя отбелязва, че времето за придвижване място на живеене—клиенти не се счита за работно време съгласно член 34, параграф 5 от Статута на работниците в редакцията му, произтичаща от Кралски указ 1/1995. Според тази юрисдикция испанският законодател е предпочел това законодателно решение, с мотива че работникът е свободен да избере къде да живее. Следва, че той сам решава дали да живее на по-голямо, или на по-малко разстояние от работното си място, съобразно възможностите си.
- 18 Запитващата юрисдикция отбелязва, че в случая с мобилните работници в сектора на сухопътния транспорт това схващане трябва да бъде смекчено. Всъщност за тази категория работници националният законодател явно е приел, че тяхното място на работа се намира в самото превозно средство, поради което цялото време за придвижване се счита за работно време. Тази юрисдикция иска да се установи дали положението на разглежданите в главното производство работници би могло да се счита за аналогично на това на мобилните работници в този сектор.
- 19 Според посочената юрисдикция фактът, че разглежданите в главното производство работници получават информация по мобилния си телефон за маршрута, който трябва да изминат, и за специфичните услуги, които трябва да предоставят на клиентите, няколко часа преди посещението, има за последица това, че посочените работници вече нямат избор да адаптират личния си живот и местоживеенето си съобразно близостта до работното им място, тъй като същото се променя всеки ден. От това следва, че времето за придвижване място на живеене—клиенти не може да се счита за почивка, като се има предвид по-конкретно преследваната с Директива 2003/88 цел за защита на здравето и сигурността на работниците. Според тази юрисдикция обаче не става въпрос и за време, през което работникът е в стриктния смисъл на думата на разположение на работодателя си, който да има възможност да му възложи друга, различна от самото придвижване задача. Така не е напълно ясно дали в съответствие с тази директива времето за придвижване място на живеене—клиенти представлява работно време или почивка.
- 20 При тези условия националният съд решава да спре производството и да постави на Съда следния преюдициален въпрос:

„Трябва ли член 2 от Директива 2003/88 да се тълкува в смисъл, че времето, прекарано в придвижване, в началото и в края на работния ден, от работник, който няма фиксирано работно място, а трябва всеки ден да се придвижва от мястото, където живее, до обект на даден клиент на предприятието, който всеки ден е различен, както и да се връща от обект на друг клиент, който също е различен (въз основа на предоставен му от предприятието предния ден маршрут или пътен лист), които обекти са разположени винаги в границите на дадена по-малко или повече обширна географска зона, при фактическата обстановка по главното производство представлява „работно време“ по смисъла на определението на това понятие, дадено в член 2 от Директивата, или, напротив, същото следва да се счита за „почивка“?“.

По преюдициалния въпрос

- 21 С въпроса си запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали член 2, точка 1 от Директива 2003/88 трябва да се тълкува в смисъл, че при обстоятелства като разглежданите в главното производство, при които работниците нямат фиксирано или обичайно работно място, „работно време“ по смисъла на тази разпоредба представлява времето за придвижване място на живеене—клиенти на тези работници.
- 22 В самото начало следва да се отбележи, че като се има предвид, че членове 1—8 от посочената директива имат по същество същото съдържание като това на членове 1—8 от Директива 93/104/ЕО на Съвета от 23 ноември 1993 година относно някои аспекти на организацията на работното време (ОВ L 307, стр. 18), изменена с Директива 2000/34/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 22 юни 2000 г. (ОВ L 195, стр. 41), даденото от Съда тълкуване на последното е напълно преносимо към горепосочените членове на Директива 2003/88 (вж. в този смисъл решение *Fuß*, C-429/09, EU:C:2010:717, т. 32 и определение *Grigore*, C-258/10, EU:C:2011:122, т. 39).
- 23 Освен това следва най-напред да се констатира, че последната директива има за цел да определи минимални изисквания, предназначени да подобрят условията на живот и на труд на работниците посредством сближаване на националните законодателства, отнасящи се по-конкретно до продължителността на работното време. С тази хармонизация на равнището на Европейския съюз в областта на организацията на работното време се цели да се гарантира по-добро опазване на безопасността и здравето на работниците, като за тях се предвиждат минимална продължителност на почивката — по-специално на междудневната и междуседмичната почивка — както и подходящи почивки по време на работа и като се предвиди горна граница от 48 часа за средната продължителност на работната седмица — максимална граница, за която изрично се уточнява, че включва извънредния труд (вж. решения *VESTU*, C-173/99, EU:C:2001:356, т. 37 и 38; *Jaeger*, C-151/02, EU:C:2003:437, т. 46, както и определение *Grigore*, C-258/10, EU:C:2011:122, т. 40).
- 24 Различните предписания на посочената директива в областта на максималната продължителност на работното време и минималната продължителност на почивката представляват особено важни правила на осигурителното право на Съюза, от които трябва да се ползва всеки работник, като минимално предписание, необходимо за гарантиране на защитата на неговите безопасност и здраве (решение *Dellas* и др., C-14/04, EU:C:2005:728, т. 49 и цитираната съдебна практика, както и определение *Grigore*, C-258/10, EU:C:2011:122, т. 41).
- 25 По-нататък, що се отнася до понятието „работно време“ по смисъла на член 2, точка 1 от Директива 2003/88, следва да се напомни, че Съдът е постановявал многократно, че тази директива определя понятието като всеки период, през който работникът е на работа на разположение на работодателя и изпълнява своята дейност или задължения в съответствие с националното законодателство и/или практика и че това понятие трябва да се разбира в отграничение от почивката, като двете взаимно се изключват (решения *Jaeger*, C-151/02, EU:C:2003:437, т. 48; *Dellas* и др., C-14/04, EU:C:2005:728, т. 42, както и определения *Vorel*, C-437/05, EU:C:2007:23, т. 24 и *Grigore*, C-258/10, EU:C:2011:122, т. 42).
- 26 В този контекст се налага констатацията, че посочената директива не предвижда междинна категория между периодите на работно време и на почивка (вж. в този смисъл решение *Dellas* и др., C-14/04, EU:C:2005:728, т. 43, както и определения *Vorel*, C-437/05, EU:C:2007:23, т. 25 и *Grigore*, C-258/10, EU:C:2011:122, т. 43).
- 27 В това отношение от практиката на Съда следва, че понятията „работно време“ и „почивка“ по смисъла на Директива 2003/88 са понятия на правото на Съюза, които трябва да бъдат определени съгласно обективни характеристики, като се отчитат системата и целта на тази

директива, насочена към установяване на минимални изисквания с цел да бъдат подобрени условията на живот и труд на работниците. Всъщност само подобно автономно тълкуване е в състояние да осигури на тази директива пълна ефективност, както и еднакво приложение на посочените понятия във всички държави членки (вж. решение *Dellas* и др., C-14/04, EU:C:2005:728, т. 44 и 45, както и определения *Vorel*, C-437/05, EU:C:2007:23, т. 26 и *Grigore*, C-258/10, EU:C:2011:122, т. 44).

- 28 Накрая, следва да се напомни, че член 2 от същата директива не е сред онези нейни разпоредби, от които може да се дерогира (вж. определение *Grigore*, C-258/10, EU:C:2011:122, т. 45).
- 29 За да се отговори на поставения преюдициален въпрос, следва да се провери дали в ситуация като разглежданата в главното производство припомнените в точка 25 от настоящото решение съставни елементи на понятието „работно време“ са налице през времето за придвижване място на живеене—клиенти и следователно дали това време трябва да се счита за работно време или за почивка.
- 30 Що се отнася до първия съставен елемент на понятието „работно време“ по смисъла на член 2, точка 1 от Директива 2003/88, според който работникът трябва да изпълнява своята дейност или задължения, следва да се отбележи, че не е оспорен фактът, че преди решението на Тусо да закрие регионалните офиси този работодател е считал за работно време придвижването на своите работници между регионалните офиси и обектите на първия и последния за деня клиент, но не и времето за придвижване от тяхното място на живеене до регионалните офиси в началото и в края на работния ден. Освен това е безспорно, че преди това решение разгледаните в главното производство работници са отивали ежедневно до тези офиси, за да вземат предоставените на тяхно разположение от Тусо превозни средства и да започнат своя работен ден. Тези работници приключвали своя работен ден също в тези офиси.
- 31 Тусо оспорва, че времето за придвижване място на живеене—клиенти на разглежданите в делото по главното производство работници може да се счита за работно време по смисъла на посочената разпоредба, с мотив че макар тези работници да трябва да преминат разстояние, за да отидат до определените от него клиенти, дейността и задълженията на посочените работници имат за предмет предоставяне на техническите услуги по инсталиране и поддръжка на системите за сигурност при тези клиенти. По този начин по времето на придвижване място на живеене—клиенти същите тези работници не изпълнявали своята дейност или своите задължения.
- 32 Този довод не може да се приеме. Както е генералният адвокат посочил в точка 38 от своето заключение, придвижванията на работници, които заемат длъжност като разглежданата в главното производство, за да отидат до определените от техния работодател клиенти, са необходимият инструмент за изпълнението на техническите услуги от тези работници при тези клиенти. Невземането предвид на тези придвижвания би довело до това работодател като Тусо да поиска единствено времето, прекарано в извършването на дейността по инсталиране и поддръжка на системите за сигурност, да спада към понятието „работно време“ по смисъла на член 2, точка 1 от Директива 2003/88, което би довело до изопачаване на това понятие и би осуетило целта за защита на безопасността и здравето на работниците.
- 33 Фактът, че придвижванията на засегнатите работници в началото и края на деня към или от клиентите са били считани от Тусо за работно време преди закриването на регионалните офиси, впрочем показва, че задачата, изразяваща се в отиване с превозно средство от регионалния офис до първия клиент и от последния клиент до този регионален офис, по-рано е била част от задълженията и дейността на тези работници. Естеството на тези придвижвания обаче не се е променило след закриването на регионалните офиси. Единствено началната точка на посочените придвижвания е била изменена.

- 34 При тези условия, работници, намиращи се в положение като разглежданото в главното производство, трябва да се считат за извършващи своята дейност или изпълняващи своите задължения по време на придвижването място на живеене—клиенти.
- 35 Що се отнася до втория съставен елемент на понятието „работно време“ по смисъла на член 2, точка 1 от Директива 2003/88, според който работникът трябва да е на разположение на работодателя през това време, следва да се отбележи, че решаващ фактор е фактът, че работникът е длъжен да присъства физически на определено от работодателя място и да е на негово разположение, за да може в случай на нужда незабавно да извърши необходимите престации (вж. в този смисъл решение *Dellas* и др., C-14/04, EU:C:2005:728, т. 48, както и определения *Vorel*, C-437/05, EU:C:2007:23, т. 28, и *Grigore*, C-258/10, EU:C:2011:122, т. 63).
- 36 По този начин, за да може да се счита, че работник се намира на разположение на своя работодател, той трябва да е поставен в положение, в което е правно задължен да се подчинява на указанията на работодателя си и да упражнява дейността си за него.
- 37 Обратно, от практиката на Съда следва, че възможността за работниците да управляват своето време без големи ограничения и да се посветят на собствените си интереси, е обстоятелство от естество да покаже, че посветеното време не представлява работно време по смисъла на Директива 2003/88 (вж. в този смисъл решение *Simar*, C-303/98, EU:C:2000:528, т. 50).
- 38 В случая от уточненията, дадени в съдебното заседание от Тусо, следва, че то определя списъка и реда на клиентите, които разглежданите в делото по главното производство работници трябва да следват, както и разписанието на посещенията при неговите клиенти. То посочва също, че въпреки факта, че на всеки от разглежданите в делото по главното производство работници е бил предоставен мобилен телефон, на който те получават своя маршрут в навечерието на работния ден, тези работници не са длъжни да държат този телефон включен по времето на придвижване място на живеене—клиенти. По този начин маршрутът, по който да отидат на тези посещения, не се определял от Тусо, поради което разглежданите работници били свободни да отидат при клиентите по желания от тях маршрут, като могли да организират времето си на придвижване, както искат.
- 39 В това отношение следва да се констатира, че по времето на придвижване място на живеене—клиенти работниците, намиращи се в положение като разглежданото в главното производство, разполагат с известна свобода, с каквато не разполагат по времето на дейност при клиент, стига да пристигнат при определения клиент в предвидения от техния работодател час. При все това от преписката, с която разполага Съдът, следва, че тази свобода е съществувала още преди закриването на регионалните офиси, когато времето за придвижване е било отчитано като работно време, считано от часа на пристигане в регионалните офиси, като единствено променена е началната точка на маршрута за отиване до този клиент. Подобна промяна обаче не засяга правното естество на задължението, което имат тези работници, да се подчиняват на указанията на техния работодател. По време на тези придвижвания работниците са подчинени на посочените указания на техния работодател, който може да промени реда на клиентите или да отмени или добави посещение. При всички случаи трябва да се отбележи, че през необходимата продължителност на времето за придвижване, която най-често не може да се намали, посочените работници нямат възможността да разполагат свободно със своето време и да се посветят на собствените си интереси, поради което следва, че те са на разположение на техните работодатели.
- 40 Тусо, испанското правителство и правителството на Обединеното кралство изразяват опасението, че подобни работници могат в началото и в края на деня да се отдадат на лични занимания. При все това подобно опасение не може да засегне правната квалификация на

времето за придвижване. В ситуация като тази по главното производство задължение на работодателя е да въведе необходимите инструменти за контрол, за да се избегнат евентуални злоупотреби.

- 41 Всъщност, от една страна, още преди закриването на регионалните офиси е съществувала възможността за подобни занимания в началото и края на работния ден в рамките на маршрутите между обектите на клиентите и регионалните офиси. От друга страна, както става ясно от съображение 4 от Директива 2003/98, целите на тази директива не могат да бъдат подчинени на съображения от чисто икономически характер. Освен това в хода на заседанието пред Съда Тусо посочва, че използването на кредитните карти, които то е издало на своите работници, е ограничено до плащането на бензина, предназначен за професионална употреба, за превозните средства, предоставени на разположение на неговите работници. Така Тусо разполагало със средство, наред с останалите, за контрол на техните придвижвания.
- 42 Освен това, макар и да е вярно, че подобен контрол би могъл да създаде допълнителна тежест за предприятие в положението на Тусо, трябва да се напомни, че тази тежест е последица, присъща на неговото решение да закрие регионалните офиси. За сметка на това би било в разрез с преследваната с тази директива цел за защита на безопасността и здравето на работниците това решение да доведе до налагане на цялата тежест върху работниците на Тусо.
- 43 Що се отнася до третия съставен елемент на понятието „работно време“ по смисъла на член 2, точка 1 от Директива 2003/88, според който работникът трябва да е на работа през разглежданото време, трябва да се отбележи, че както става ясно от точка 34 от настоящото решение, щом като работник, който вече няма фиксирано място на работа, извършва своите задължения по времето на придвижването към или от клиент, този работник трябва да се счита и за намиращ се на работа по времето на този маршрут. Всъщност, както е отбелязал генералният адвокат в точка 48 от своето заключение, при положение че придвижванията са неразделна част от качеството на работник, който няма фиксирано или обичайно работно място, работното място на подобни работници не може да бъде сведено до местата на физическо присъствие на тези работници при клиентите на техния работодател.
- 44 Тази констатация не се засяга от обстоятелството, че работници в ситуация като тази в делото по главното производство започват и завършват подобни маршрути в своето място на живеене, доколкото това обстоятелство произтича пряко от решението на техния работодател да закрие регионалните офиси, а не от волята на тези работници. Последните са загубили възможността да определят свободно разстоянието между мястото, където живеят, и обичайното място на начало и край на техния работен ден, поради което те не могат да бъдат принудени да поемат тежестта от избора на техния работодател да закрие тези офиси.
- 45 Подобен резултат би бил в разрез и с преследваната с Директива 2003/88 цел за защита на безопасността и здравето на работниците, в която се вписва необходимостта да им се гарантира минимална продължителност на почивката. Всъщност би било в разрез с тази директива времето за почивка на работниците, които нямат обичайно или фиксирано работно място, да бъде намалено поради изключването на тяхното време за придвижване място на живеене—клиенти от понятието „работно време“ по смисъла на член 2, точка 1 от посочената директива.
- 46 От гореизложеното следва, че когато работници, намиращи се при обстоятелствата като разглежданите в главното производство, използват служебно превозно средство, за да отидат от своето място на живеене до определен от техния работодател клиент или за да се върнат в своето място на живеене след посещение при такъв клиент и за да отидат от един до друг клиент през работния ден, тези работници трябва при тези придвижвания да се считат за намиращи се „на работа“ по смисъла на член 2, точка 1 от същата директива.

- 47 Този извод не може да се оспори с довода на правителството на Обединеното кралство, че той би довел до неминуемо увеличение на разходите по-конкретно за Тусо. В това отношение е достатъчно да се отбележи, че макар при особените обстоятелства на разглежданото в главното производство дело времето за придвижване да трябва да се счита за работно време, Тусо остава свободно да определи възнаграждението за времето за придвижване място на живеене—клиенти.
- 48 Достатъчно е обаче да се припомни, че от практиката на Съда следва, че с изключение на специалната хипотеза, посочена в член 7, параграф 1 от Директива 2003/88 в областта на платения годишен отпуск, тя урежда само определени аспекти от организацията на работното време, поради което по принцип не се прилага спрямо възнаграждението на работниците (вж. решение *Dellas* и др., C-14/04, EU:C:2005:728, т. 38, както и определения *Vorel*, C-437/05, EU:C:2007:23, т. 32, и *Grigore*, C-258/10, EU:C:2011:122, т. 81 и 83).
- 49 Поради това начинът на възнаграждение на работници в ситуация като разглежданата в главното производство не спада към посочената директива, а към релевантните разпоредби на националното право.
- 50 С оглед на всички гореизложени съображения на поставения преюдициален въпрос следва да се отговори, че член 2, точка 1 от Директива 2003/88 трябва да се тълкува в смисъл, че при обстоятелства като разглежданите в главното производство, при които работниците нямат фиксирано или обичайно място на работа, времето за придвижване, което тези работници ежедневно прекарват от мястото, където живеят, до определения от техния работодател първи клиент и от определения от същия последен клиент до дома им, представлява „работно време“ по смисъла на тази разпоредба.

По съдебните разноски

- 51 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (трети състав) реши:

Член 2, точка 1 от Директива 2003/88/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 4 ноември 2003 година относно някои аспекти на организацията на работното време трябва да се тълкува в смисъл, че при обстоятелства като разглежданите в делото по главното производство, при които работниците нямат фиксирано или обичайно място на работа, времето за придвижване, което тези работници ежедневно прекарват от мястото, където живеят, до определения от техния работодател първи клиент и от определения от същия последен клиент до дома им, представлява „работно време“ по смисъла на тази разпоредба.

Подписи